

3. SYSTEM PRAWNY RP

➤ Jak długa jest droga przepisu prawnego, zanim zacznie on obowiązywać? Spróbujcie ją odtworzyć.

HIERARCHIA WAŻNOŚCI AKTÓW PRAWNYCH

Poniżej przedstawiamy **hierarchię aktów prawnych** w Polsce. Większość z nich obowiązuje wszystkich obywateli w całym kraju. Do tej kategorii należą: konstytucja, umowy międzynarodowe, ustawy oraz rozporządzenia.

Hierarchia ważności aktów prawnych

Źródło: Oprac. na podst. Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 roku.

PRAWO UNII EUROPEJSKIEJ

Prawo UE dzieli się na pierwotne i wtórne. **Prawo pierwotne** to traktaty. Stanowią one podstawę i główne zasady wszystkich działań UE. **Traktat** jest umową między państwami członkowskimi UE. Określa się w nim cele UE, zasady funkcjonowania instytucji UE, sposób podejmowania decyzji oraz relacje między UE a jej państwami członkowskimi.

Prawo wtórne stanowią rozporządzenia, dyrektywy i decyzje. **Rozporządzenia** Parlamentu Europejskiego i Rady są wiążącymi aktami prawnymi. Muszą być stosowane w całości na całym obszarze UE. Działają dokładnie tak samo jak ustawa uchwalona przez polski parlament, która obowiązuje na całym terenie Polski. Rozporządzenie dokładnie w takim kształcie, w jakim zostało uchwalone przez Parlament Europejski obowiązuje we wszystkich państwach UE.

Dyrektywa natomiast jest aktem prawnym, w którym został wyznaczony cel, który muszą osiągnąć wszystkie państwa UE. Jednak sposób jego osiągnięcia określają poszczególne kraje za pośrednictwem swoich własnych aktów prawnych. A zatem dyrektywy UE muszą być prze-
transponowane do prawa krajowego za pomocą ustaw.

Decyzje nie są prawem powszechnie obowiązującym. Są one wiążące jedynie dla tych podmiotów, do których są skierowane (może to być np. państwo UE lub pojedyncze przedsiębiorstwo).

Oprac. na podst. https://europa.eu/european-union/law_pl [dostęp: 20.01.2020].

Hierarchia aktów prawnych oznacza, że:

- **akty niższego rzędu** muszą być **zgodne z aktami wyższego rzędu**;
- **akty wyższego rzędu** są **ogólniejsze** niż akty niższego rzędu, które je uszczegółowiają;
- aby było możliwe wydanie **rozporządzenia** lub **aktu prawa miejscowego**, **ustawa musi na to zezwalać**; określa ona również dokładnie, w jakim zakresie można wydać taki akt.

Prześledźmy to na przykładach.

1. KONSTYTUCJA RP

art. 50. Zapewnia się nienaruszalność mieszkania. Przeszukanie mieszkania, pomieszczenia lub pojazdu może nastąpić jedynie w przypadkach przewidzianych w ustawie i w sposób w niej określony

2. UMOWY MIĘDZYNARODOWE RATYFIKOWANE ZA ZGODĄ SEJMU

Europejska konwencja praw człowieka:

art. 8 ust. 1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji,

ust. 2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa.

3. USTAWY

Kodeks postępowania karnego:

art. 220 § 1. Przeszukania może dokonać prokurator albo na polecenie sądu lub prokuratora Policja, a w wypadkach wskazanych w ustawie – także inny organ;

Ustawa o Policji:

art. 15 ust. 1. Policjanci wykonując czynności, o których mowa w art. 14, mają prawo:

pkt 4) przeszukiwania osób i pomieszczeń w trybie i przypadkach określonych w przepisach Kodeksu postępowania karnego i innych ustaw;
pkt 5) dokonywania kontroli osobistej, a także przeglądania zawartości bagaży i sprawdzania ładunków w portach i na dworcach oraz w środkach transportu lądowego, powietrznego i wodnego, lit. a) w razie istnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary.

4. POZOSTAŁE UMOWY MIĘDZYNARODOWE

Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Arabską Republiką Egiptu o pomocy prawnej w sprawach karnych, przekazywaniu osób skazanych i ekstradycji:

art. 1 ust. 2. Pomoc prawna obejmuje w szczególności przeprowadzanie wstępnych czynności dochodzeniowych, przesłuchiwanie podejrzanych, oskarżonych, świadków i biegłych, przeszukiwanie, zajmowanie przedmiotów, przekazywanie dokumentów i innych przedmiotów mających związek z postępowaniem karnym, jak również doręczanie dokumentów.

5. ROZPORZĄDZENIA

Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie sposobu postępowania przy wykonywaniu niektórych uprawnień policjantów:

§ 16. ust. 1. Policjant przy przeprowadzaniu kontroli osobistej wykonuje kolejno następujące czynności: pkt 3) sprawdza zawartość podręcznego bagażu oraz innych przedmiotów, które posiada przy sobie osoba kontrolowana; pkt 4) odbiera osobie kontrolowanej posiadaną broń lub inne niebezpieczne przedmioty mogące służyć do popełnienia przestępstwa lub wykroczenia albo przedmioty mogące stanowić dowody w postępowaniu lub podlegające przepadkowi;

6. AKTY PRAWA MIEJSCOWEGO

Rozporządzenia nr 68 Wojewody Mazowieckiego z dnia 10 grudnia 2003 r. w sprawie ograniczeń używania materiałów pirotechnicznych:

§ 1. Na terenie województwa mazowieckiego zabrania się używania materiałów pirotechnicznych w miejscach publicznych i innych miejscach, gdzie może to spowodować zagrożenie życia i zdrowia ludzi.

JAK SIĘ NAZYWAJĄ CZĘŚCI AKTÓW PRAWNYCH?

Ustawy dzielą się na artykuły (skrót art. – np. art. 1), a te na paragrafy (są one wtedy oznaczone znacznikiem „§” – np. § 2) lub ustępy (jeżeli nie ma znacznika paragrafu, znaczy to, że taka ustawa ma ustępy). Nie ma żadnej zasady, jaka ustawa dzieli się na paragrafy, a jaka na ustępy. Te części też mogą się dzielić – nazywane są wtedy punktami; w przeciwieństwie do ustępów, po których umieszcza się kropki – np. 3., za punktem znajduje się nawias – np. 4). Z kolei punkty mogą składać się z liter – np. a).

Przepisy cytuje się więc następująco: art. 24 ust. 5 pkt 8 lub art. 58 § 3 pkt 7 lit. a). Rozporządzenia dzielą się na paragrafy, punkty i litery.

AKTY NORMATYWNE

Akt normatywny	Kto go wydaje?	Miejsce publikacji
Konstytucja	Sejm i Senat, w niektórych przypadkach konieczne jest ogólnonarodowe referendum zatwierdzające	„Dziennik Ustaw”
Ustawy	Sejm i Senat	„Dziennik Ustaw”
Umowy międzynarodowe	Zawierane przez rząd, ratyfikowane przez prezydenta (w określonych przypadkach za zgodą parlamentu)	„Dziennik Ustaw”
Rozporządzenia	Rada Ministrów, ministrowie, Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji	„Dziennik Ustaw”
Akty prawa miejscowego (rozporządzenia, rozporządzenia porządkowe)	Wojewoda	Wojewódzki dziennik urzędowy
Akty prawa miejscowego (uchwały)	Rada gminy, rada powiatu, sejmik wojewódzki	Wojewódzki dziennik urzędowy

Źródło: Oprac. na podst. Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 roku.

UMOWY MIĘDZYNARODOWE A SUWERENNOŚĆ

Istnieją dwa rodzaje **umów międzynarodowych**. Pierwsze z nich i najważniejsze to takie, które są ratyfikowane **za uprzednią zgodą Sejmu wyrażoną w ustawie**. Dzieje się tak, gdy umowa dotyczy:

- **pokojów, sojuszy, układów politycznych lub wojskowych** (np. wstąpienia do NATO);
- **wolności, praw lub obowiązków obywatelskich**, które są określone w konstytucji – chodzi m.in. o Europejską Konwencję Praw Człowieka czy paktów praw politycznych i obywatelskich (patrz lekcja „Prawa człowieka”);
- **członkostwa Polski** w organizacji międzynarodowej (np. w Unii Europejskiej);
- **znacznego obciążenia państwa** pod względem finansowym.

Z takimi umowami muszą być zgodne wszystkie ustawy. To bada Trybunał Konstytucyjny. Umowy te są również stosowane w Polsce bezpośrednio. Ma to szczególne znaczenie w przypadku umów dotyczących praw i wolności człowieka. Drugi rodzaj umów to takie, które są **zawierane pomiędzy dwoma lub wieloma państwami**. Dotyczą one wszelkich innych spraw poza wymienionymi powyżej. Należą do nich wszystkie umowy zawarte pomiędzy Polską i drugim państwem (np. z Niemcami, Japonią czy Argentyną).

Z uwagi na wielość zawieranych umów międzynarodowych (w tym akcesyjnych do organizacji międzynarodowych), które od państwa wymagają określonych działań, rodzi się pytanie, czy państwo będące w organizacji międzynarodowej jest nadal suwerenne. **Suwerenność zewnętrzna państwa** oznacza wolność od wpływów innych państw – władze mogą robić wszystko, co nie jest zabronione przez normy prawa międzynarodowego, które państwo wiążą (a więc przez podpisane umowy międzynarodowe).

W konstytucji znajduje się przepis, że *Rzeczpospolita Polska może na podstawie umowy międzynarodowej przekazać organizacji międzynarodowej lub organowi międzynarodowemu kompetencje organów władzy państwowej w niektórych sprawach* (art. 90 ust. 1). Oznacza to, że Polska może zrzec się części swojej suwerenności. Przepis taki jest niezbędny, bez niego bowiem kraj nasz nie mógł stać się członkiem NATO i Unii Europejskiej. Stając się członkiem takiej organizacji, państwo przekazuje jej część swoich **kompetencji i uprawnień** – Unia

podejmuje przecież decyzje w wielu sprawach, choćby polityki finansowej czy rolnej. Nie oznacza to rzecz jasna, że państwa członkowskie nie mają wpływu na te rozstrzygnięcia – obecnie we wszystkich ważniejszych sprawach Unia podejmuje decyzje jednomyślnie, państwa członkowskie muszą się więc na nie zgodzić.

Tam, gdzie ludzie przestrzegają prawa, państwa są silne i szczęśliwe.

Ksenofont (ok. 430 – ok. 355 r. p.n.e.), historyk grecki, Ateńczyk

S Ł O W N I C Z E K O B Y W A T E L S K I

AKTY PRAWA MIEJSCOWEGO – akty wydawane przez wojewodę lub organy samorządu terytorialnego obowiązujące jedynie na określonym terenie.

DELEGACJA USTAWOWA – upoważnienie dane premierowi, ministrowi lub Radzie Ministrów do wydania rozporządzenia uszczegółwiającego przepisy ustawy.

KONSTYTUCJA (ustawa zasadnicza) – podstawowy akt prawny, stanowiący fundament systemu prawnego w danym kraju. Konstytucja definiuje strukturę i kompetencje władz, określa prawa przysługujące obywatelom, wyznacza też cele, które dane państwo chce zrealizować; powinna być trwała, dlatego jej zmiana jest znacznie trudniejsza niż uchwalenie ustawy zwykłej.

USTAWA – akt prawny, który może uchwalić wyłącznie parlament. W hierarchii aktów prawnych zajmuje miejsce po konstytucji i ratyfikowanych umowach międzynarodowych – oznacza to, że parlament może na drodze ustawowej regulować wszystkie sprawy zgodnie ze swoją wolą, jednak uregulowania te nie mogą być sprzeczne z konstytucją. Ustawy po uchwaleniu i opublikowaniu stają się obowiązującym prawem, którego wyko-

nywanie jest powinnością przede wszystkim rządu i całej administracji.

ROZPORZĄDZENIE – akt prawa wydawany przez ministra lub Radę Ministrów na podstawie delegacji ustawowej.

RATYFIKACJA – wyrażenie przez odpowiedni organ władzy państwowej (prezydenta lub parlament) woli związania się jakąś umową międzynarodową. Nakłada to na państwo obowiązek dokonania zmian w prawie wewnętrznym, tak aby dostosować je do postanowień ratyfikowanej umowy międzynarodowej.

PRAWO UNII EUROPEJSKIEJ – Unia Europejska posiada osobowość prawną i jako taka ma własny system prawny, odmienny od międzynarodowego porządku prawnego. Prawo UE ma bezpośredni lub pośredni wpływ na prawo jej państw członkowskich i staje się częścią systemu prawnego każdego z państw członkowskich. Unia Europejska sama w sobie jest źródłem prawa. Porządek prawny zazwyczaj dzieli się na prawo pierwotne (Traktaty i ogólne zasady prawa), prawo wtórne (oparte na Traktatach) oraz przepisy uzupełniające.

SPRAWDŹ SIĘ SAM/SAMA!

- ✓ Wyjaśnij, na czym polega hierarchia aktów prawnych w Polsce. Czy np. w wewnętrznym prawie waszej szkoły też obowiązuje podobna hierarchia?
- ✓ Co wynika z faktu, że Konstytucja RP jest najważniejszym aktem prawa? Wyjaśnij na przykładach.
- ✓ Jakie są rodzaje umów międzynarodowych? Omów na przykładach.
- ✓ Czy prawo UE obowiązuje także w Polsce? Uzasadnij swoją odpowiedź.